

NASTAJANJE HRVATSKOGA (ČAKAVSKOG)
SPLITA I TROGIRA U SVJETLU
ANTROPONIMA XI STOLJEĆA

UVOD

U ovom će se radu na temelju antroponima nastojati što god određenijega kazati i saznati o jezičnim i etničkim prilikama u gradu Splitu i Trogiru pred devetsto godina.

Ti gradovi do potkraj XI stoljeća nominalno pripadaju bizantskoj Dalmaciji, koju su još sačinjavali gradovi Krk, Rab, Zadar, Dubrovnik i Kotor s dijelom dalmatinskih otoka.¹ U njima se i poslije dolaska Slavena bilo sačuvalo romansko i romanizirano stanovništvo.²

Split se zapravo kao grad formirao poslije dolaska Hrvata. Na njegovu srednjovjekovnom tlu bila je u kasnoj antici carska palača s velikim

¹ B. Ferjančić, *Vizantiski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*. Tom II, Posebna izdanja Srpske akademije nauka, knj. CCCXXIII, Vizantološki institut, knji. 7, Beograd 1959; J. Ferluga, *Vizantiska uprava u Dalmaciji*. Posebna izdanja SAN, Vizantološki institut, knj. 6, Beograd 1957; N. Klaić, *Hrvatski vladari i bizantska Dalmacija*. Radovi XLIII, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Odeljenje društvenih nauka, knj. 15, Sarajevo 1972, str. 143—172.

² O tome nas prvi obavještava bizantski car Konstantin Porfirogenet (Vizantiski izvori, n. s., str. 13). Prva velika studija o Romanima u nekadašnjim bizantskim dalmatinskim gradovima jest studija K. Jirečeka *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters*, Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien, Phil.-hist. Classe, XLVIII, XLIX, Beč 1901, 1903, 1904. Djelo je izdala u prijevodu na naš jezik Srpska akademija nauka u knjizi *Zbornik Konstantina Jirečeka, II, Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjega vijeka*, Posebna izdanja SAN, knj. CCCLVI, Odeljenje društvenih nauka, Nova serija, knj. 42, Beograd 1962, posebno str. 88—108. Potpun spisak i kritički prikaz radova u kojima se raspravlja o toj problematici donosi Ž. Muljačić u studiji *Dalmatinski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. stoljeća — Prilog raguzejskoj dijakronoj fonologiji i dalmatinsko-mletačkoj konvergenciji*, Rad JAZU, knj. 327, Zagreb 1962, str. 237—286, u kojoj se sa suvremenih znanstvenih pozicija raspravlja o raguzejskom i uopće dalmatinskom romanskom jeziku. Vrlo zgusnuto i pregledno o dalmatinskoj fonetici, morfologiji, leksiku, s najvažnijim bibliografskim jedinicama piše Ž. Muljačić u: *Pierre Bec, Manuel pratique de philologie romane*, IV. Dalmate. Tom II, Paris 1971, Editions Picard, str. 395—416.

radionicama tekstila, a uz nju se nalazio vicus Aspalatum.³ Splitski kroničar iz XIII st. Toma arkiđakon obavještava nas da su stanovnici porušene Salone bili najprije pobjegli na otoke, a onda im je bizantski car, na njihovu molbu, da bi se spasili od gusarenja Neretljana, dozvolio useljenje u Dioklecijanovu palaču. Uzimlje se da je to bilo potkraj VII st.,⁴ a moglo je biti i poslije toga vremena.⁵

Nas zanima koliko su se ti gradovi bili slavizirali u vrijeme kad život u njima počinjemo preko dokumenata pratiti.

Splićani i Trogirani javljaju se u dokumentima iz vlastitih gradova od XI stoljeća. Stoga nas baš to stoljeće veoma zanima. U njemu će se odraziti i stanje kakvo je moglo biti i prije toga vremena, ili makar kakvo je bilo u stoljeću prije toga. Zbog oskudnosti ostalih vijesti, o tome se što god određenijega može saznati jedino preko antroponima. Petar Skok u studiji *Postanak Splita*, 1952. god., piše: »Pored toponomastike zanimat će nas i antroponimički problemi, koji će nas uvesti u studiranje etnografskog sastava pučanstva u splitskom srednjem vijeku.«⁶ Dalje kaže kako za Split obavještenja o jezičnim pitanjima nisu nikako obimna i da se u tu svrhu »moramo poslužiti antroponimijom.«⁷ Skok je poslije toponomastičke obrade najavio i antroponimijsku,⁸ ali je nije objavio.⁹

Antroponimima dalmatinskih gradova, u svrhe koje im namjenjuje i Skok, poslužilo se od početka našega stoljeća više historičara. Konstantin Jireček je na temelju njih napisao i početkom stoljeća tiskao poznatu i u ovom radu već navedenu studiju o Romanima u dalmatinskim gradovima tokom srednjega vijeka.¹⁰ Po Jirečku je slavenski živalj u njima i u XIII stoljeću samo onaj koji nosi imena slavenske osnove, a romanski mu je onaj s romanskim i kršćanskim osobnim imenima.¹¹ Prema njegovoj analizi, Dubrovnik, Split, Zadar i ostali navedeni gradovi ostaju visoko romanski i u XIV stoljeću.¹²

³ Latinski naziv *Aspalatum*, *Spalatum* razvio se iz grčkoga *Aspalathos*, prema nazivu biljke brnistre. Vidi P. Skok, *Postanak Splita*, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, I, Dubrovnik 1952, str. 24; G. Novak, *Povijest Splita*, Split 1957, str. 17, 18. Novak misli da su Aspalathos osnovali Isejci (Grci s o. Visa) u III ili II st. prije naše ere, u trgovačke svrhe. U pismu pape Ivana VIII g. 879. grad se Split naziva »Spalatenis civitas«, *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. I (odsada kratica: CD I), izd. JAZU, sakupili i obradili Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović, Zagreb 1967, str. 16.

⁴ Franjo Rački, *Thomas archidiaconus, Historia Salonitana*, MSHSM, XXVIII, Zagreb 1894, str. 33; J. Ferluga, *Vizantiska uprava*, n. d., str. 43; N. Klaić, *Problem vrhovne vlasti nad Dalmacijom do početka XV stoljeća*, *Zbornik Zadar*, izd. MH, Zagreb 1964, 146.

⁵ N. Klaić, *Povijest u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 1971, str. 120.

⁶ P. Skok, *Postanak Splita*, n. d., str. 19.

⁷ *Isto*, str. 21.

⁸ *Isto*, str. 21, 22.

⁹ Skok je uskoro umro (1956).

¹⁰ Vidi bilj. 2. ovoga rada.

¹¹ K. Jireček, *Romani u dalmatinskim gradovima...*, n. d., str. 110.

¹² *Isto*, str. 113, 114.

Pod uvjerenjem takva rasuđivanja i pisanja bili su uglavnom poslije toga i hrvatski i drugi historičari, pa Vjekoslav Klaić 1911. godine, kažući u svojoj *Povijesti Hrvata* o velikim migracijama u vrijeme prodora Turaka, piše: »Tako se zgodilo, da je u onim dalmatinskim gradovima, u kojima je do 1420. bio pretežan romanski živalj (Zadar, Trogir, Split i Dubrovnik) sada sve više preotimao maha hrvatski element, naročito među pučanima«. ¹³ Dakle, gradovi su, prema Klaićevu mišljenju, pretežno romanski do početka XV stoljeća. Slično mišljenje sve do naših dana zadržavaju neki historičari, pa i jezikoslovci. Drugi su otišli drugačijim putovima pa, i opet na temelju antroponima, donijeli drugačije zaključke.

Ivan Strohal u knjizi *Pravna povijest dalmatinskih gradova* 1913. god., niječe svaki ostatak romanstva u tima gradovima. On za potvrdu svoga mišljenja iznosi mnogobrojna, odnosno sva hrvatska osobna imena koja se u njihovim dokumentima iz ranijeg srednjeg vijeka nalaze. ¹⁴ Njegovo je shvaćanje jednostrano i u znanosti nije moglo biti prihvaćeno.

Pitanju slaviziranja nekadašnjih romanskih gradova Dalmacije, posebno Zadra i Splita, prilazio je u više gradova i Grga Novak. U dokaz slavizacije, koja je po njegovu mišljenju već u XI stoljeću u znatnoj mjeri uznapredovala, i on iznosi slavenska osobna imena u njima. ¹⁵ Ali na temelju samo slavenskih, odnosno hrvatskih osobnih imena ipak i dalje ostaje nejasno pravo etničko i jezično lice navedenih gradova. Nedostaje komparacija i potpunost.

Talijanski povjesničari, opet, prešućuju dobar dio slavenskih osobnih imena u gradovima i poriču njihovim nosiocima mogućnost upotrebe svoga jezika pored romanskog do duboko u srednji vijek. Tako radi V. Brunelli u pitanju Zadra, ¹⁶ a G. Praga, polemizirajući 1927. godine s G. Novakom, niječe vrijednost imenima i prezimenima za rasuđivanje o narodnosti, jer da su im često nosioci u dokumentima oni koji i nisu bili stanovnici gradova. ¹⁷

Jezikoslovac Petar Skok pošao je od razmatranja jezičnih pojava u samim osobnim imenima i 1928. god. objavio rad *O simbiozi i nestanku starih Romana u Dalmaciji i na Primorju u svijetlu onomastike*. U prvoj napomeni piše: »U ovom ću članku dati prvi pokušaj, da na osnovu onomastike, ličnih imena i nadimaka, okarakterišem slovenko-romansku etnografsku zajednicu (= simbiozu), koja se razvila u srednjovjekovnim

¹³ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća*, sv. III, dio prvi, Zagreb 1911, citirano prema izdanju MH, knj. V, Zagreb 1973, str. 32. Na str. 22, knj. IV istog izdanja, Zagreb 1972, Klaić međutim piše da se hrvatsko stanovništvo u Zadru postepeno bilo tako ojačalo »da su Mlečani morali god. 1346. odmetnute se Zadrane pozivati in lingua sclavonica et latina«.

¹⁴ Ivan Strohal, *Pravna povijest dalmatinskih gradova*. Dio I. *Osnove razvitka pravne povijesti dalmatinskih gradova*, Zagreb 1913, str. 62—102.

¹⁵ G. Novak, *Zadar*. »Hrvatska revija«, br. 12, Zagreb 1943, str. 626—640; Isti, *Povijest Splita, n. d.*, str. 253—258.

¹⁶ Vitaliano Brunelli, *Storia della città di Zara, Venezia* 1913, str. 302—305.

¹⁷ Giuseppe Praga, *Testi volgari Slaladini del Trecento, Atti e memorie della Società Dalmata di storia patria*, Zara 1927, posebno str. 16.

dalmatinskim gradovima«. I dalje: »U ovom ću se članku ograničiti samo na to, da okarakterišem onomastički hibridizam dalmatinski i da mu potražim sociološki i historičku bazu. U ovom je pogledu moja studija šire zahvaćena negoli Jirečekova.«¹⁸

I jest. Poslije nje je i u našim razmjerima postalo jasno da tek lingvist može mjerodavno rasuđivati o historijskim antroponimima i na temelju njih obrazlagati etničko-jezično stanje, što je i odrešit suvremeni znanstveni stav.¹⁹ Od te Skokove studije znamo kako prepoznati simbiotske pojave, znamo da se ne može reći kao što je rekao Jireček da nećemo »uzeti u obzir imena u kojih su slovenski samo sufixi (kao Vitača od Vitalis, Petriša od Petrus)«,²⁰ nego da nam upravo takve tvorbe, kao i one gdje je ime slavensko a sufix ili nadimak romanski, govore o živim procesima slavensko-romanske etničke simbioze i o bilingvizmu kao njezinu izrazu u dalmatinskim gradovima srednjega vijeka. Međutim, iz navedena se Skokova rada ne razabire stupanj i razvoj te simbioze. Ona je prikazana bez razgraničenja na određeni grad, društvene klase i vrijeme. Skok je iznio samo pojedine primjere, tek kao ilustraciju i potvrdu svome mišljenju. I sam je rekao da je to prvi pokušaj da se na osnovi osobnih imena i nadimaka okarakterizira slavensko-romanska simbioza koja se razvila u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima.²¹ Požalio je što još nema istraživanja o obiteljima dalmatinskih gradova,²² jer je znao koju bi vrijednost takva istraživanja imala.

Takvu se poslu prišlo pred dvadesetak godina, pa su istraživanja Irmgard Mahnken o dubrovačkom patricijatu u XIII i XIV st. donijela na vidjelo čvrste dokaze o dosljednosti nasljeđivanja osobnih imena predaka i rodbine s očeve i majčine strane.²³ Taj se rimski pa bizantski običaj zadržao u Dalmaciji do danas, a za ono davno vrijeme donosi nam sigurnu potvrdu o slavenskom udjelu i u plemićkom sloju građana i da se prema porijeklu antroponima ne može stanovništvo gradova dijeliti na Romane i Slavene, jer se u najviše obitelji nalaze i jedni i drugi, a općekršćanskim imenima ne može se u to vrijeme pridati etnička karakteristika.

¹⁸ P. Skok, *O simbiozi i nestanku starih Romana u Dalmaciji i na Primorju u svijetlu onomastike*. »Razprave«, 1928, Ljubljana, str. 24, bilj. 1.

¹⁹ Witold Taszycki, *Mesto onomastiki sredi drugih humanitarnych nauk*. »Voprosy jazykoznanija«, 2, izd. ANSSSR, Moskva 1961, str. 3—11. Na kraju svoga razlaganja zaključuje da je onomastika »neodvojiv dio jezikoslovlja« i stoga da je ona u prvom redu lingvističko istraživačko područje. I dalje: »Geografski nazivi i osobna imena zaslužuju osobitu pažnju [...] jer su u njima sačuvani podaci koji mogu biti korisni istraživačima različitih historijskih disciplina. Da bi historičari mogli njima operirati s najviše koristi, prije svega treba provesti njihovu što potpuniju lingvističku analizu s formalne i semantičke strane« (str. 11).

²⁰ K. Jireček, *n. d.*, str. 110.

²¹ P. Skok, *O simbiozi . . .*, *n. d.*, str. 24, bilj. 1.

²² *Isto*, str. 29, bilj. 23.

²³ Irmgard Mahnken, *Die Personennamen des mittelalterlichen Patriziats von Dubrovnik als Quelle zu ethnographischen Untersuchungen*. »Slavistična revija«, 10, Ljubljana 1957, str. 279—295; *Ista*, *Dubrovački patricijat u XIV veku*. Posebna izdanja SAN, knj. CCCXL, Beograd 1960, str. 562 + Genealoške table.

Sve se to, pa i ponešto detaljnije, potvrdilo i analizom zadarskih srednjovjekovnih osobnih imena.²⁴ Neke nam se zadarske obitelji iskazuju već u X i XI stoljeću. Nasljeđivanje osobnih imena pravilo je i u njima. Stoga hrvatsko ime *Dobroša* u obitelji priora Andrije s početka X st. i nekoliko hrvatskih osobnih imena s kraja X i tokom XI st. u obitelji priora i prokonzula Madija²⁵ očito kazuju o simbiozi i u tima obiteljima, o romansko-hrvatskim ženidbenim vezama, o ulaženju Hrvata i u vodeći sloj grada.

Uzimajući, dakle, kao pouzdan čin simbiozu između Romana i Slavena u dalmatinskim gradovima, koju je lingvističkim sredstvima prvi obilježio Petar Skok i koja se potvrdila u novijim studijama o dubrovačkoj i zadarskoj srednjovjekovnoj antroponimiji, naročito u razmatranju antroponimijskih tvorbi, utvrđenu pravilu nasljeđivanja imena i praćenju denominacije u pojedinim obiteljima, dobila su se sigurna uporišta i za ispitivanje najstarije splitske i trogirске antroponimije u svrhu istraživanja etničkog i jezičnog stanja. Strukturna i statistička metoda, koja se primjenjuje u novijim radovima iz historijske antroponimije, dat će, pak, određenije znanje o navedenim gradovima negoli su ga mogli pružiti dosadašnji načini prezentiranja osobnih imena u njima.²⁶

Recimo još da je P. Skok, iako nije objavio najavljenju studiju o splitskoj antroponimiji do kraja XIV stoljeća, ipak o splitskim osobnim imenima pisao. On je, naime, obradio osobna imena i nadimke u kartularu samostana sv. Petra u Selu (to jest u današnjem Sumpetru, dijelu

²⁴ Vesna Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi u srednjovjekovnom Zadru prema analizi osobnih imena*. Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 19, Zadar 1972, str. 99—166; Ista, *Ženska osobna imena i hrvatski udio u etnosimbiotskim procesima u Zadru do kraja XII. stoljeća*. Radovi Centra JAZU u Zadru, sv. 21, Zadar 1974, str. 291—336; Ista, *Antroponomastička analiza isprave zadarskog priora Andrije s početka X. stoljeća*. »Onomastica jugoslavica«, br. VI, Zagreb 1976, str. 195—215; Ista, *Zadarska ženska osobna imena u XIII. stoljeću — odraz i rezultanta prethodnih simbiotskih procesa u gradu i porijekla novijih doseljenika*. Radovi Centra JAZU u Zadru, sv. 24, Zadar 1977, str. 143—225.

²⁵ Genealogiju te obitelji koju je u XVII st. izradio zadarski historičar Valerius de Ponte i onu koju je u svojoj *Povijesti Hrvata*, 1925, donio Ferdo Šišić donosim u svome radu *Etnički odnosi ... n. d.*, str. 120, 121. Dodatno tumačenje o ženskim osobnim imenima u toj obitelji dajem u radu *Ženska osobna imena ... do kraja XII stoljeća, n. d.*, str. 303, 304.

²⁶ Među jugoslavenskim lingvistima prvi je Radoslav Katičić vrlo uspješno primijenio i razradio, a Žarko Muljačić izričito stao zahtijevati suvremeni pristup obradi historijske antroponimije. Na taj je način — istraživanjem antroponima sustavnim strukturnim i vrlo smišljenim statističkim postupkom — Katičić dao velik prilog izučavanju etnosa rimskih Ilirskih provincija. Vidi posebno njegov sintetski rad *Suvremena istraživanja o jeziku starosjedilaca Ilirskih provincija*, Posebna izdanja Naučnog društva Bosne i Hercegovine IV, Centar za balkanološka ispitivanja 1, Simpozijum o teritorijalnom i kronološkom razgraničenju Ilira u praistorijsko doba, Sarajevo 1964, str. 9—58. Ž. Muljačić svoje poglede obrazlaže u radovima *Osobna imena u Dubrovniku od 1800. do 1900. godine (Prilog statističko-strukturalnoj analizi naših antroponima)*, »Filologija« 4, Zagreb 1963, 111—128; *Strukturalizam i problemi naše dijakronijske antroponimije*, Zbornik za filologiju i lingvistiku VII, Novi Sad 1964, str. 95—101.

sela Jesenice u Poljicima kraj Splita).²⁷ Skok je na temelju njih zaključio da u Splitu krajem XI st. prevladavaju hrvatska osobna imena.²⁸ Međutim, najveći dio tih osobnih imena ne pripada Splićanima, nego uglavnom Poljićanima,²⁹ pa i navedeni zaključak o broju hrvatskih osobnih imena u Splitu krajem XI stoljeća treba revidirati.

O splitskim antroponimima u XI stoljeću

Što nam onda kazuju splitski dokumenti o svome gradu u XI stoljeću?

Posebnih dokumenata ima deset. Osim toga više se Splićana našlo zapisano u navedenu *Supetarском kartularu*, a nekoliko ih je zapisano na kamenim natpisima. Splitski je antroponimijski materijal za XI stoljeće brojniji, raznolikiji, svestraniji i od zadarskoga u tome stoljeću. On je rječita vodilja u najstariji po dokumentima pristupačni život grada. U njemu nalazimo fiksirane ne samo etničko-jezične i društvene odnose nego, preko nadimaka, otkrivamo i sam mentalitet ondašnjih Splićana i nalazimo korijene osebnosti današnjih.

Radi boljeg uvida masnim će slovima biti tiskana osobna imena koja iskazuju hrvatske antroponimijske, to jest jezične osobine, bilo u osnovi ili u tvorbi. Prva iskazuju hrvatski biološki, a druga i jezični udio među građanima Splita.

Najprije se u dva zadarska dokumenta s kraja X st. javljaju dva splitska tribuna, *Petrus* i *Drago*.³⁰ Zatim se 1020. godine nižu jedno pored drugoga imena aktera jednog splitskog čina.³¹ Tu je nadbiskup *Paulus* i otac mu prior *Prestancius*, sudac *Dominicus*, đakon *Stephanus*, svećenici *Dabro*³² i *Fuscus Gričina* (hrvatski nadimak *Grčina*),³³ pa *Iohan-*

²⁷ P. Skok, *Lingvistička analiza kartulara Jura Sancti Petri de Goma*, u knjizi V. Novak—P. Skok, *Supetarški kartular*, Zagreb 1952, str. 233—294.

²⁸ *Isto*, str. 244.

²⁹ Vladimir Mažuranić nalazi da navedeni kartular »sadržaje pravni posao, sklopljen između Hrvata na hrvatskom tlu«, Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, sv. I, Zagreb 1908, str. 55. O Splićanima u tome dokumentu donijeti ćemo podatke u ovom radu.

³⁰ CD I, str. 46, 49. Navedeni dokumenti podliježu diplomatskoj kritici. Usporedi: N. Klaić, *Tribuni i consules zadarskih isprava X i XI stoljeća*, Zbornik radova Vizantološkog instituta, knj. XI, Beograd 1968, str. 67. i d. Sa svoje strane možemo reći da navedena imena ne odudaraju od splitske antroponimije na kraju X stoljeća. Vidi moj rad *Ime oca splitskog nadbiskupa Ivana u natpisu na sarkofagu*, »Onomastica jugoslavica«, br. 7 (u tisku). Ova imena, naravno, sama za sebe i tako pojedinačna, ne mogu imati jaču dokaznu snagu pri vrednovanju navedenih isprava, kao što su, međutim, u tu svrhu mogla poslužiti, u svojoj ukupnosti, osobna imena najstarije zadarske isprave. O tome govorim u radu *Antroponimi u ispravi zadarskog priora Andrije, n. d.*, v. bilj. 24.

³¹ CD I, str. 58, 59.

³² Problem pisanja grafema *a* za naš fonem /o/ u srednjovjekovnim dalmatinskim dokumentima razmatralo je više autora. U posljednje ga vrijeme Žarko Muljačić objašnjava prirodom dalmatskog /a/, (velarno *ǎ*), koje je, nasuprot dalmatskom dosta zatvorenom /o/, bilo najbliži supstitut za naše /o/. Vidi njegove radove: *Naše dalma-*

nes Succo, Duimus Ceputa i Dabro Gravalana. Prva je to slika splitske antroponimijske živosti: *Dobro* hrvatskog osobnog imena nosi romanski nadimak *Gravalana* (grava lana), a prezbiteru *Fuskusu* romanskog imena pridružen je hrvatski nadimak *Grčina*.³⁴

Drugi nam dokument, poslije 1020. godine,³⁵ otkriva u punijim crtama obitelj priora Prestancija. Sada saznajemo da je prior imao i sina *Črnju*³⁶ (koji će poslije i sam biti prior, to jest načelnik samostanskog grada Splita)³⁷ i sestru *Anu* (Anna) i rođakinju *Dobricu*.³⁸

Trećim dokumentom, iza 1020. godine,³⁹ đakon Petar poklanja svoja dobra sustjepanskom samostanu. Tu gotovo posve vladaju općekršćanska i kršćanska bizantska imena (*Petrus, Martinus, Paulus, Iohannes, Stephanus, Nicodemus, Theodorus*) pa romanska (3 × *Ursus, Fuscus*) i romanski nadimak (*Tortor*), ali se tu nalazi i đakon *Ferno*, što je vjerojatno zapisano umjesto *Zerno* (*Črno*), a tu i *Petar* nosi hrvatski nadimak *Mačka* (Pietro Macica), koji po svoj prilici postaje obiteljski (Jedan je dokument krajem stoljeća donesen »coram [...] presbitero Dominico Macica«⁴⁰) i kakov se i danas u Splitu susreće.⁴¹

Onda dolazi posebno zanimljiv dokument iz 1040. godine, ali o njemu ćemo naknadno govoriti.

tsko-mletačke posuđenice. »Jezik« VIII, 5, Zagreb 1960, str. 129—139; *Dalmatske studije* I, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Zadar 1960, str. 97; *Uloga fonologije u datiranju starijih romanizama u srpskohrvatskim dijalektima Dalmacije*, »Gjurnime Albanologjike« — »Albanološka istraživanja«, 2, Priština 1965, str. 218. — Problemu pisanja *a* za naš fonem /o/ trebat će se još vratiti. Kad se razmotri vrijednost starih dokumenata, odnosno vrijeme njihova nastajanja i prijepisa (i uoče promjene koje su pri tome nastajale), moći će se, čini se, postaviti neke kronološke konstante, a odatle do potpunijeg sagledavanja navedenog problema neće biti velik korak.

³⁵ Navedeni dokument iz 1020. god. sačuvao se samo u prijepisu iz XVII st., i to s latinskog jezika preveden na talijanski, u kodeksu *Scrittura del monastero de s. Stefano di Spalato* (v. CD I, 58). Tako je došlo do kriva čitanja *Grigina* mjesto *Grčina*. U dokumentu iz 1040. god., koji se nalazi u istom kodeksu, CD I, 74, navedena osoba zapisana je *Fusci Gricine* i *Fusci Grizzine*. Grafemom *ç* od XIII st. i njegovim prethodnikom beneventanskim *z* označavali su se u dalmatinskim latinskim ispravama fonemi našega jezika /c/, /č/, /z/ i /ž/. Usporedi o tome nešto opširnije u mome radu *Ime župana na nad vratniku crkve sv. Križa u Ninu*. Radovi Instituta JAZU u Zadru, sv. 16—17, Zadar 1969, str. 361, 362. *Grčina* je augmentativ od *Grk* (Graecus), koji se upotrebljava kao nadimak, a onda i kao prezime, v. *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, izd. JAZU (od sada: ARj), sv. III, str. 396.

³⁴ Našu pretpostavku zašto *Fuscus* nosi nadimak *Grčina* iznijet ćemo u daljem izlaganju.

³⁵ CD I, 60.

³⁶ Dokument je sačuvan u istom kodeksu na tal. jeziku iz XVII st., pa su i razlozi pisanju *Girno* mjesto *Čirno* isti kao u slučaju *Grigina* mj. *Grčina*.

³⁷ CD I, 94.

³⁸ Iz istih razloga kao gore prepisano je *Dabriga* mj. *Dabriča*.

³⁹ CD I, 60, 61. Dokument se sačuvao u istom kodeksu iz XVII st.

⁴⁰ CD I, 174.

⁴¹ Radovan Vidović, *O postanku i značenju splitskih nadimaka*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, sv. 3, *Razdio lingvističko-filološki* (2), Zadar 1962, str. 89. Sadašnji nadimak glasi *Maška* zbog naknadne promjene grupe *čk > šk* u govorima srednje Dalmacije.

Godine 1050. »Iohannes, presbiter et monachus, filius cuiusdam Gaudii, qui supra nomen Cherlicco (krivo prepisano umjesto »Cherlićço«, op. V. J.-C.) uocatur, de ciuitate Spalato« predaje sebe i svoju crkvu na otoku Biševu opatu samostana u Tremitima.⁴² Otac svećenika *Ivana* imao je, dakle, romansko osobno ime *Gaudius* i hrvatski nadimak *Hrlbcb*, što bi od XIV st. bilo *Hrlac* (usp. glagol *hrliti* = hitjeti, lat. *properare*, *festinare*, pa pridjev *hrl*, *hro* = hitar, ARj III, str. 700, 703). Nadimak je izveden s našim sufiksom *-bcb*, koji je u XI i XII st. u Dalmaciji frekventan.⁴³

Dokument iz 1068. godine, o osnutku samostana benediktinki, u kojemu se iznose događaji u vezi s tim od početka toga desetljeća,⁴⁴ sadrži 40 antroponima. Uz stara dalmatinska imena *Forminus*, *Fuscus*, *Vera*, *Agapis*, potvrđena prije dolaska Slavena,⁴⁵ pa učestalo ime patrona grada *Duymus* (splitska romanska tvorba od *Domnius*⁴⁶), zatim *Popinus*,⁴⁷ *Gregorius*, *Nicodemus* (samo u Splitu⁴⁸), tu se nalaze i romanski nadimci *Claudius*, *Mesagalina* (od *media galina*, prema romanskom izgovoru),⁴⁹ *Busica* (vesica = mjahur),⁵⁰ *Pudichinus* (usp. lat. *pudicus* = stidljiv) i rom. deminutiv *Mariula*. Ali, tu se nalaze i hrvatska osobna imena *Stana*, *Dragovit*, *Drago*⁵¹ i nadimak *Naplata*. Zatim su tu tvorbom pohrvaćena romanska i kršćanska imena: *Valica*, pisano *Ualiza*, od *Valius*

⁴² CD I, str. 78. Isprava se nalazi u kartularu samostana na Tremitima. Sačuvana je u prijepisu iz XIII st. (vidi Miho Barada, *Dinastičko pitanje u Hrvatskoj XI stoljeća*, »Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku«, L, Split 1932, str. 177 i 195, bilj 91), pa je u tome prijepisu, ili u kojem prethodnom, *Cherlićço*, kako je jedino moglo pisati u originalu, zamijenjen s *Cherlicco*. U toj ispravi ima i drugih netočnosti. Tako je funkcija »župan« jednom zapisana *iuppono*, a drugi put *iuppano*.

⁴³ Usp. kajkavsko prezime *Hrlec* (< *Hrlbcb*), *Hrlić* i dubrovačko prez. *Hrle* (*Leksik prezimena SR Hrvatske*, Zagreb 1976, str. 234).

U srednjovjekovnim dalmatinskim latinskim dokumentima naš fonem /r/ piše se najčešće *er*, a vrlo frekventni sufiks *-bcb*, odnosno *-bc* poslije glubljenja ploglasa na kraju riječi, piše se do sredine XIII st. *-izo*, *-iço*. Vidi P. Skok, *Lingvistička analiza kartulara*, n. d., str. 236, 245; V. Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi*, n. d., str. 128, 130. Odatle u orafiji *Cherlićço* (odnosno *Cherlicco*, s izostavljenim sedijem) prepoznajemo naš nadimak *Hrlbc* > *Hrlac*. U dokumentu se i navodi da je to nadimak (supra-nomen).

⁴⁴ CD I, 109—112; Ivan Ostojić, *Postanak samostana sv. Benedikta u Splitu*, Anali Historijskog instituta u Dubrovniku, VII—IX, Dubrovnik 1960—61, str. 49—64.

⁴⁵ K. Jireček, *Romani*, n. d., str. 142, 167, 168, 210.

⁴⁶ Isti, str. 164; P. Skok, *Lingvistička analiza kartulara*, n. d., 264.

⁴⁷ K. Jireček, *isto*, str. 193.

⁴⁸ *Isto*, str. 187.

⁴⁹ P. Skok, *isto*, str. 262.

⁵⁰ *Isto*, str. 263.

⁵¹ *Dragovit* je djed *Drage* iz ovog dokumenta. Odatle se najbolje razabire da je *Drago* hrvatski hipokoristik, a ne dolazi od latinskog *draco*, kao što to ime tumači talijanski historičar V. Brunelli u knjizi *Storia della città di Zara*, Venezia 1913, str. 303. Ime *Dragovit* potvrđeno je kod Slovenaca, France Kos, *O osebnih imenih pri starih Slovenih*, Letopis Matice slovenske, XX, Ljubljana 1886, str. 116. Ime *Dobrovit* potvrđeno je u XI st. u Dalmaciji, CD I, 173, 174, 175. Drugi mu dio *-vit* znači »gospodin«, Mate Šimundić, *Značenje najstarijih slovenskih osobnih imena*, »Časopis za zgodovino in narodopisje«, Nova vrsta 9 (XLIV), letnik 1973, Prvi zvezek, Maribor 1973, str. 37.

(nosi ga prior grada), *Katena* od *Catharina* (sa slav. suf. *-ena*),⁵² *Petro-nja* (*Petrana*, od *Petrus*) i dva *Mihe* (*Micha*).

Prve su redovnice: vrlo ugledna gospođa *Katena* sa sestrom *Stanom* (*Inprimis domna Chatena, nobilissima feminarum, quam postea abbatissam uidimus domino uolente, sua cum sorore Stana . . .*), pa *Anna*, *Agapis* i *Uera*, a uskoro će im se pridružiti i *Nemira Mesagalina*⁵³ iz ugledne splitske obitelji s romanskim nadimkom, a svojim je imenom »Nemira« pružala do sada rijetku potvrdu toga hrvatskog antroponima,⁵⁴ dok mu se nedavno na natpisu u kamenu, iz X stoljeća, s vrela Cetine nije našla još jedna potvrda, pa možda i ishodište, u imenu majke cetinjskog župana Gostihe.⁵⁵

U ovom se dokumentu iz 1068. god. zaokruženi je javlja jedna splitska obitelj: *Duymus* i žena mu *Mariula*, otac mu *Dragovit* i sinovi *Petro-nja* i *Drago*. Tipična je to obitelj splitskog 11. stoljeća. Saznajemo da se u njoj imena nasljeđuju (*Dragovit* → *Duymus* → *Drago*) i da su se u njoj ukrstili romanski (*Duymus* od *Domnius*, *Mariula*) i hrvatski (djed *Dragovit*, unuci *Drago* i *Petronja*) jezični i antroponimijski faktori, a po svoj prilici i biološka podloga. Dodajmo da je to jedna od vrlo uglednih i imućnih splitskih obitelji toga vremena: njezini se članovi javljaju kao »hereditarii« osnivača crkve sv. Petra i savjetnici nadbiskupa Lovre i priora Valice pri osnivanju samostana benediktinki, kao i njegovi darovatelji.⁵⁶

Dokument iz 1075. godine donosi imena splitskih predstavnika na skupu dalmatinskih gradova u dogovoru s Venecijom (da oni neće više pozivati u Dalmaciju Normane).⁵⁷ Bio je tu prior *Valica* (*Ualiza*), a prvo mu ime još *Stephanus*, pa tribun *Gaudius*, *Dominicus Marra*, *Iohannes Pitipano*, *Petrus filius Domnii*, u kojemu vidimo *Petronju*, *sina Dujma Dragovitova* iz prethodnog dokumenta, *Michael*, *Stephanus*, *Nichiforus*, *Forminus Salate*, pa *Desa filius Cocini* (usp. hrvatska prezimena Kočina, Kočinac, nastala od nadimka, prema: kočina = kočet = oštra dlaka; usp. i prezime Kočet⁵⁸), drugi *Desa* (hipokoristik od Desimir, Desislav) i *Domnius Drasi*, što će biti sin *Drage Dujma Dragovitova* iz prethodnog dokumenta.⁵⁹

⁵² Irina M. Železnjak, *Očerk serbohrvatskoga antroponimičeskoga slovoobra-zovanija. Sufiksalsnaja sistema serbohrvatskoj antroponimiji XII—XV vv.* Izd. »Naukova dumka«, Kiev 1969, str. 16. Usp. u Zadru u XIII st. Dobrena: Dobrenna, mater Iurine, *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo 1279—1303*. Notarilija Jadertina I. Priredio M. Zjačić. Izdanje Historijskog arhiva u Zadru, Zadar 1959, str. 133.

⁵³ Nešto poslije 1068. god. CD I, 112.

⁵⁴ Plemićka obitelj Nemira u Rabu. K. Jireček, *Romani, n. d.*, str. 314. Hrv. pridjev nemiran, nemirna = lat. impacatus, impacata.

⁵⁵ Stipe Gunjača, *Rad Muzeja hrvatskih starina u godini 1952*, »Starohrvatska prosvjeta«, III serija — sv. 4, Zagreb 1955, str. 288; Isti, *Ispravci i dopune starijoj hrvatskoj historiji*, Zagreb 1975, str. 54.

⁵⁶ I. Ostojić, *Postanak samostana sv. Benedikta u Splitu, n. d.*

⁵⁷ CD I, str. 137, 138.

⁵⁸ ARj V, str. 143; *Leksik prezimena SR Hrvatske*, str. 304.

⁵⁹ Usp. variranje *Drasi* de Matafaro 1247. i *Matheus Dragi* de Matafaro 1271, V. Jakić-Cestarić, *Zadarska ženska osobna imena u XIII st., n. d.*, str. 178.

U idućem se dokumentu, iz 1078. god. i u onom iz 1050—1060, popunjuje novim članovima najuglednija splitska obitelj XI stoljeća, ona priora Prestancija i sinova mu nadbiskupa Paulusa i priora Črnje. Ovdje saznajemo da je Črnje (ili Črnja) imao sina *Dobru*, opata samostana sv. Stjepana, a da se Dobrina pomajka zvala *Dobra*.⁶⁰

Dodirujući tek ukratko pitanje denominacije i porijekla osnivača samostana sv. Petra u Selu, dijelu današnjeg mjesta Jesenica u Poljicima kraj Splita, o kojemu u obradi samostanskoga kartulara Viktor Novak kaže da je bogati Hrvat, koji tek u prvom koljenu živi u Splitu,⁶¹ a Petar Skok da je ugledni splitski Roman⁶² i kojemu prema zapisanoj denominaciji »Petrus ego Zerni qui et Gumay filius« ime gotovo odreda čitaju *P e t a r C r n i*, kao da je ono »Zerni (Črni)« Petrov nadimak,⁶³ i recimo da se zbog vlastita uvida u tadašnji način denominacije u dalmatinskim gradovima — gdje je glavna formula bila: osobno ime + očevo ime u genitivu — slažemo s mišljenjem Farlatija i Ivana Ostojića da je *P e t a r s i n Č r n j e*, koji se još z v a o i *G u m a y* (dakle: Petrus ego Zerni, qui et Gumay, filius) i da je po svoj prilici bio baš sin priora Črnje i unuk priora Prestancija.⁶⁴ To što mu je djed *Mihača* imao zemlje i rodbinu u Poljicima⁶⁵ kazuje, možda, otkuda je potekla *Dobra*, pomajka opata *Dobre*, sina priora Črnje (vidi gore), ukoliko uzmemo da

⁶⁰ CD I, 94, 165, 166.

⁶¹ V. Novak — P. Skok, *Supetarski kartular, n. d.*, str. 27, 28 i d., posebno 47 (»Bogati Hrvat, težeći za višim i udobnijim životom, nego što su mu ga mogla da pruže hrvatska seoska naselja, rado se prilagodio životu u gradu«).

⁶² *Isto*, str. 258.

⁶³ F. Bulić — P. Skok, *Natpis Petra Crnoga*, »Glasnik Zemaljskog muzeja«, XXX, Sarajevo 1918; VI. Corović, *O natpisu Petra Crnoga*, »Starinar«, III ser., Beograd 1930; Lj. Karaman, *O značenju »eror« u natpisu Petra Crnoga*, »Starohrvatska prosvjeta«, N. s. I, 1—2, Zagreb 1927; G. Novak, *Povijest Splita*, str. 75, 260 i dr.; M. Barada, *Prilog kronologiji hrvatske povijesti*, Rad JAZU CCCXI, Zagreb 1957, 265; V. Novak — P. Skok, *Supetarski kartular*, str. 5, 7, 11 i d.; N. Klaić u »Histo-rijskom zborniku« XVI, 1963, 374, u *Povijesti Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb 1971, str. 161, 483. Skok izričito kaže da je Petru nadimak *Črni* (n. d., str. 258). Drugdje ga naziva *Crni*.

⁶⁴ D. Farlati, *Illyricum Sacrum*, III, 154: »Petrus filius Zerni, homo dives et honoratus, fortasse frater Dabri Abbatis qui filius Zirni, seu Zerni, nepos Prestantii fuit«; Ivan Ostojić, *Kad je osnovan samostan sv. Petra u Selu*, »Starohrv. prosvjeta«, III serija — sv. 7, Zagreb 1960, str. 143, 144; Isti, *Dei servi u kartularu sv. Petra u Selu*, HZ XVIII, Zagreb 1964, str. 434, 435.

Ime Petrova oca treba preuzeti u obliku *Črne* ili *Črnje*, jer je u to doba tako glasillo. Tek se poslije toga vremena početna grupa *čr-* u štokavskim i dijelu čakavskih govora izmijenila u *cr-*. Usp. današnja prezimena Črnčić, Črneka, Črnić, Črnjarić, Črnjul u Hrvatskom primorju i Istri, pa prez. Črnko i Črnje na o. Korčuli (*Leksik pezimena, n. d.*, str. 114, 115.).

V. Novak negira mišljenje Farlatija da je Petar sin splitskog priora Črnje, jer da se »u kartularu nedvosmisleno kaže da je Petar Crni sin Gumajev, a ne Crnoga, sina Prestancijeve« (n. d., str. 49). Gore smo iznijeli da se ne slažemo s takvim tumačenjem Petrove denominacije.

⁶⁵ V. Novak — P. Skok, n. d., str. 47, 198, 218.

je ona bila druga žena Črnjina, a majka Petrova.⁶⁶ Petrova supruga bila je *Anna, filia May Faue* (faba = bob), iz splitske romanske obitelji,⁶⁷ koja se, vidimo, srodstvom s Petrom ukristila s prvom po ugledu splitskom obitelji, u kojoj su romansko-hrvatski simbiotski tokovi davno započeli.

Recimo još da je oko 1030—1050. god. splitski nadbiskup bio *Dobralj* (Dabralis).⁶⁸ Bio je iz redova splitskoga plemstva, a kad je skinut s naznačene dužnosti (jer se nije htio odreći žene i djece po nalogu papinu),⁶⁹ bio je rektor Sv. Mihovila u Splitu.⁷⁰

Naslijedio ga je na nadbiskupskoj stolici *Iohannes*, kojemu je otac nosio hrvatski nadimak *Tvrduhati* (*Tordacati*), a bio ugledan splitski građanin. Tako piše u natpisu na Ivanovu sarkofagu: HEC REQUIESSCET FLAGELLIS IOH(annes) ARCHIEP(iscopu)S QUI FUIT NATUS ET NOTRITUS IN CIUITATE SPALATO FILIUS BENE MEMORIE DOMINO TORDACATI.⁷¹

Splitski prior *Petrus*, naveden u dokumentu iz 1097. god.,⁷² bio je sin priora *Cosme*,⁷³ a čini se da je imao ženu *Kastricu* (Castača)⁷⁴ i nezakonitu kćer *Godaću* (Gadatia).⁷⁵ Tako je navedeno u tzv. oporuci pri-

⁶⁶ Dobra se, naime, može poistovetiti i s Dobricom, koja se u dokumentu poslije 1020. god. naziva consobrına priora Prestancija (CD I, 60), pa bi bila nekako vršnjakinja priora Črnje, oca opata Dobre. Opat Dobre, znamo, dariva svom samostanu sav svoj posjed, za koji kaže da je bio njegovih preda, nadbiskupa Pavla i gospođe Dobre: (u tal. prijevodu) *le cose nostre tutte i quelle, che parano nostre ... che furono de nostri antepassati, prima di Paulo arciescouo e di donna Dabra, mia madre adottia* — CD I, 165.

⁶⁷ V. Novak — P. Skok, *n. d.*, str. 260, 261.

⁶⁸ Usp. Dragalj, ARj II, 765. i prez. Dragaljević u Rogošćima kraj Splita, *Leksik prezimena*, str. 139.

⁶⁹ O tome priča Toma arhiđakon, *Historia salonitana*, cap. XIV i XV; G. Novak, *Povijest Splita*, str. 60.

⁷⁰ CD I, str. 183.

⁷¹ Branimir Gabričević, *Sarkofag nadbiskupa Ivana pronađen u podrumima Diolecijanove palače*, »Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku«, LXII, Split, 1960. Prihvaćam mišljenje N. Klaić, izneseno u radu *Ivan Ravenjanin i osnutak splitske metropolije*, »Vj. za arh. i hist. dalm.«, LXV—LXVII, 1963—35, Split 1971, str. 96—101, da se tu radi o nadbiskupu Ivanu iz sredine XI stoljeća. O imenu nadbiskupova oca napisala sam poseban rad pod naslovom *O imenu oca splitskog nadbiskupa Ivana u natpisu na sarkofagu*, »Onomastica jugoslavica«, 7 (u tisku). Antroponim tumačim kao hrvatski nadimak *tvrduhat*.

⁷² CD I, str. 208.

⁷³ Danas se uzimlje da je prior Petar koji se spominje u natpisu na sarkofagu istovetan s priorom Petrom iz 1097. god. Vidi o tome u radu N. Klaić *Ivan Ravenjanin i osnutak splitske metropolije*, *n. d.*

⁷⁴ Usp. ime *Castrica* u Biogradu u XI st.: Drago de Castrica, CD I, 88, 138, 150. Usp. *Costra* u Zadru u XIII st. — V. Jakić-Cestarić, *Zadarska ženska imena u XIII st.*, str. 215., i prezimena *Kostrec*, *Kostreš*, *Kostrevec* oko Zagreba i Karlovca (*Leksik prez.*, str. 320.), prema pridjevu *kostrъ* — oštar (P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb 1972, str. 165, 166). Usp. i ime *Kostreš* i prez. *Kostrešević* u Srbiji u XIV st., u dečanskoj hrisovulji, ARj V, str. 377.

⁷⁵ U našoj staroj antroponimiji vrlo je korišten prvi dio slavenskih složenih imena *Gode-* < *Godě*. (Godedrag, Godeslav, Godebrat, Godečaj, CD I, 66, 106, CD II, 56, CD III, 104, CD VI, 19, 61, 190), sa značenjem koje Tomo Maretić izvodi od adverba *godě* u značenju lat. *grate* (*O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata*

ora Petra,⁷⁶ u kojoj se još susreću osobe *Marianus Passara* (romanski hipokor. od *Marinus* i rom. nadimak, ime neke ribe),⁷⁷ prezbiteri *Fuscus* i *Iohannes* i tribun *Forminus*.⁷⁸

U navedenu dokumentu iz 1097. godine, kojim grad Split obećaje mletačkom duždu da će mu u slučaju potrebe staviti na raspolaganje jednu saginu i dvije galije, pored Petra koji je naveden kao »senior prior« još su od strane Splitskana potpisani: *Doymus* prior, *Andrea*, *Petrus*, *Gaudius* iudex, drugi *Andrea*, pa brat priorov *Petrus*, zatim *Črneha* (Chirnecha), *Paulus*, *Prodan*, *Drago* i *Lucarus*.

Iz drugih dokumenata saznajemo da se sin priora Dujma zvao *Črneha*,⁷⁹ da je početkom XII st. bio prior u Splitu⁸⁰ i da je imao strica *Črnehu*.⁸¹ Odatle izlazi da je *Črneha* koji je u prethodnu dokumentu naveden iza priorova brata Petra bio također njegov brat. Odatle, opet, izlazi da su se u obitelji još dva splitska priora (Dujma i sina mu *Črnehe*) nalazila i nasljeđivala hrvatska osobna imena.

U kartularu samostana sv. Petra u Poljicima na više se mjesta navode Splitskani, kao svjedoci kad je Petar Črnjin kupovao zemlje za samostan ili kad se za njih parničio, a pozvao ih je i na posvećenje crkve, 1080. godine. Njihove antroponime temeljito je analizirao P. Skok.⁸² Mi ćemo ih ovdje samo uvrstiti u skupni broj splitskih osobnih imena u XI stoljeću, u osnovnoj podjeli na hrvatske antroponime i antroponime drugačijeg porijekla.

Recimo na temelju svih sabranih podataka da se u Splitu za XI stoljeće našlo 187 osobnih imena romanskog, bizantskog i općekršćanskog porijekla i romanskih nadimaka zajedno, a 96 hrvatskih osobnih imena i nadimaka i kršćanskih imena sa hrvatskim sufiksima. Istakni-

i Srba, Rad JAZU, 81, str. 119), a M. Šimundić od im. god. »praznik, god. zgoda, pravo vrijeme« (*Značenje najstarijih slovenskih osobnih imena, n. d.*, str. 22). Nastavak *-atia* u imenu *Gadatia* označava naš formant *-ača*, P. Skok, *Lingvistička analiza, n. d.*, str. 238.

⁷⁶ CD I, 209, 210.

⁷⁷ K. Jireček, *Romani*, str. 81, 190, 318.

⁷⁸ O tome su dokumentu napisane tri rasprave: Marijan Horvat, *Oporuka splitskog priora Petra*, Rad JAZU, 283, 1951, str. 119—174 (datira je vremenom od sredine 8. do početka 9. stoljeća); Jakov Stipišić, *Oporuka priora Petra*, Zbornik Histo­rijskog instituta JAZU, vol. 2, Zagreb 1959, str. 173—182 (priora Petra iz oporuke smatra istovetnim s priorom Petrom iz 1097. god.); Nada Klaić, *Problem najstarije dalmatinske privatne isprave*, Zbornik radova Vizantološkog instituta, knj. XIII, Beograd 1971, 57—74 6 dokument smatra bezvrijednom tvorevinom beneficijata crkve sv. Ivana del Fonte na Braču u XV st.). Preko minimalne mogućnosti uvida u antroponime toga dokumenta i izvjesnog daljeg povezivanja navedenih osoba, mislim da je prvotni dokument pripadao početku 12. stoljeća (do nas je došao višestruko prekrojen), pa se osobama navedenim u njemu koristim kao osobama iz XI stoljeća. Svoje ću mišljenje o tome dokumentu ponešto opširnije i obrazložnije iznijeti na drugome mjestu.

⁷⁹ CD I, 196, 233; V. Novak—P. Skok, *n. d.*, str. 106, 107, 252.

⁸⁰ CD II, str. 30.

⁸¹ Da je imao strica *Črnehu*, saznaje se iz dokumenta datirana u 1119. god.: *Čirnecha*, *patruus priori*, CD II, str. 31.

⁸² U studiji *Lingvistička analiza kartulara Jura S. Petri de Gomai, n. d.*

mo, što očito proizlazi iz svega dosadašnjeg izlaganja splitske antroponijske građe, da se ne mogu imena prve grupe vezivati uz splitske Romane, a druge grupe uz splitske Hrvate, jer se i jedna i druga nalaze u istim obiteljima. Istaknimo ipak da se među uglednim Splićankama XI stoljeća nalazi više imena sa hrvatskim svojstvima (u osnovi i tvorbi) nego li ostalih: pored imena *Anna* (3 osobe), *Agapis*, *Uera* nalazimo imena *Bonica* (Bona s hrv. suf. -ica),⁸³ *Dobra*, *Dobrica* (2 žene),⁸⁴ *Katena*, *Stana*, *Nemira*, *Kostrica* i *Mirača*.⁸⁵ To nam kazuje o jakom strujanju hrvatske krvi u splitskim uglednim obiteljima i tko je splitskim imenima bez obzira na njihovo porijeklo davao hrvatske hipokorističke i deminutivne oblike. Jer hrvatskih je sufiksa više nego romanskih, pa to kazuje o jeziku u obitelji. S druge, pak, strane veći broj romanskih nadimaka nego hrvatskih, premda se i oni uporedo javljaju, govori o još jakoj romanskoj podlozi i o živoj upotrebi dalmatskog jezika u Splitu XI stoljeća.⁸⁶ Na taj lingvistički bipartizam — hrvatski razvijeni u obitelji, a dalmatski u društvenom životu — dalmatinskog srednjovjekovlja ukazao je već Petar Skok. Sada znamo da je u Splitu tako bilo već u XI stoljeću i da možemo izvršiti komparaciju sa stanjem u Zadru, gdje je bilo slično ili isto.⁸⁷

Tako je kod uglednijih i utjecajnijih građana. Kod onih ostalih, rasuđujući prema njihovim osobnim imenima, hrvatski je uz dalmatski veoma raširen saobraćajni jezik. O tome nas obavještava već jedan dokument iz prve polovice XI stoljeća, iz 1040. godine.⁸⁸ U njemu se iznosi kako je prior Nichifor kupio dijelove neke kule, ili nekih kula, vjerojatno za potrebe grada. Tamo se navode i vlasnici prodanih dijelova i svjedoci pri kupnji. Vlasnici su: 1. *Petronja Kozlina* (Petrona Casilina),⁸⁹ 2. *Danielu* (dalmatski oblik nominativa) i rođak mu *Zune* (od Junius, s dalmatskim fonetskim utjecajem i hrvatskom tvorбом, na -e),⁹⁰ 3. *Veranica* (romansko ime složeno s rom. i hrv. suf.: Vera + -ana + -ica),⁹¹ odnosno *Ueranizza filia Toduru*, *Audocu uxor*, a braća su joj *Dominicus*

⁸³ Bonica, majka redovnice Dobrice (Dabrizza monacha, filia Bonice), F. Rački, *Documenta*, str. 180.

⁸⁴ Jedna je ona iza 1020. god., a druga je ova netom navedena u bilj. 83.

⁸⁵ Mirača je opatica samostana benediktinki 1086. god., CD I, 186.

⁸⁶ Taj se jezik u XI. st. u Splitu naziva *vulgo*: super terras sancti Stephani sub Rupe, que vulgo dicitur Lao, CD I, 174; pri osnutku samostana benediktinki nadbiskup Lovro poklanja samostanu neke zemlje i kaže: »[...] territoria uolumus adesse ab humano cuncto seruicio, scilicet, ab illo, quod vulgo ziurum dicitur«, CD I, str. 111. Ziurum = tributum, CD I, str. 285.

⁸⁷ Usp. radove u bilj. 24.

⁸⁸ CD I, 73, 74.

⁸⁹ Sin mu je 1086. god. zapisan: Duimo Casline, CD I, 186. U grafiji Petronjina nadimka *Casilina* javlja se pisanje *a* za hrv. /o/, zatim grafem *s* za naš /z/ i grafem *i* za hrv. poluglas /b/. Sve su to redovite pojave u dalmatinskim latinskim dokumentima XI—XIII stoljeća. — Sličan se nadimak i danas javlja u Splitu: *Kozlić* (R. Vidović, *O postanku i značenju splitskih nadimaka, n. d.*, str. 89). U Ninu je 1233. god. bio svećenik kojega su zvali *Kozlbc*: presentibus [...] Coslizo presbitero et sacrista Nonensi, CD III, str. 486.

⁹⁰ P. Skok, *Lingvistička analiza*, str. 260.

⁹¹ Za *Uerana* donosi potvrde Jireček, *Romani*, str. 210.

Pundrulo i *Graulu*, 4. *Bucta* ili *Bitta*, 5. presbiter *Caravia*, 6. *Bona Lampata*, 7. *filius Sassu*, 8. *Cilda Lagana*. Svjedoci su: prezbiter *Fusco Gricina* (*Grčina*), đakon *Sěma* (usp. hrv. ime *Sēmivit*, *Semiuitus*, u okolici Zadra 1072. god, i druga slavenska imena s prvim dijelom *Sēm(i)*).⁹², đakon *Platimisa* (zapisano *Platumissa*, što suponira izgovor *plătý mīsa*),⁹³ đakon *Platihlěb* (*Platuchlebu*, pojava kao gore: *ī > ŷ* iza zatvorenog /t/), Trogirarin *Petronja* (*Petrana*) *Ursonja* (*Ursana*) i *Petronja* (*Petrana*) *Masitulo*, pa neki *Tiverus*, i *Zvěronja* (*Zuuerana!* usp. zvjeronja, ime govedu),⁹⁴ i *Zorgi* kojemu je nadimak *Poluduša* (*Polludusa*) i najzad *Kozonog* (*Kassanagu*).⁹⁵

Drugi dokument koji kazuje o poslovima s malim vlasnicima, pa su i svjedoci adekvatni, jest onaj iz 1086. godine,⁹⁶ kad opatica samostana benediktinki *Mirača* (*Miraçça*) kupuje komad zemlje uza samostan od *Dujma* sina *Kozline* (*de Duimo Casline*). Osim opata samostana sv. Petra *Dobronje* (krivo tradirano *Dusigrani* mjesto *Dabrani*)⁹⁷ i suca *Iohanesa Salati* prisutni su tome činu *Drasse Neslane*, *Platimissa Micha*, *filius Martini* (*Plati*)*misse*, i *Petrana* . . . *aduocatus*.

Na temelju usporedbe antroponima u posljednja dva dokumenta, iz 1040. i 1086. godine, gdje se radi o manje važnim poslovima manje važnih stanovnika Splita, s onima iz ostalih analiziranih dokumenata, u kojima se radi o važnim komunalnim poslovima ili o kakvu vlasništvu najuglednijih građana, pa gdje i sve prisutne možemo ubrojiti među one najuglednije, našli smo da broj hrvatskih osobnih imena i antroponimijskih tvorbi među najuglednijim građanima iznosi oko 1/4, a broj hrvatskih antroponimijskih osnova i tvorbi među splitskim pučanima u XI st. iznosi i do 1/2, odnosno 50% imena. Naročito treba istaknuti živu upotrebu vrlo živopisnih hrvatskih nadimaka među njima — *Kozlina*, *Platimisa*, *Platihlěb*, *Zvěronja*, *Poluduša*, *Kozonog*, *Neslane* — što je i živ dokaz hrvatskog jezika u međusobnu saobraćaju. Posebno je zanimljiv u tome smislu nadimak *Platimisa* jednog prezbitera 1040. godine, jer se on uz ime svećenika javlja i na drugim stranama u Dalmaciji,⁹⁸ pa s jedne strane izražava već stajajući epitet za svećenika, a s druge strane on odražava i odnos splitskih Hrvata prema svom popu glagoljašu,⁹⁹

⁹² CD I, 122, 130, 131; M. Šimundić, *n. d.*, str. 32, objašnjava sa *sěmb*, što u staroslavenskom znači »osoba«, u ruskom *sěmbja* »obitelj«.

⁹³ Usp. izgovor *ī > ŷ* na otoku Susku, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 1, str. 55. Primjer iza zatvornog fonema /t/: *prutŷna*.

⁹⁴ ARj XXIII, str. 189.

⁹⁵ ARj V, str. 423, *kozōnog*, adj., u kojega su kozje noge (*capripes*).

⁹⁶ CD I, str. 186.

⁹⁷ Na crkvenom saboru u Zadru 1095. god. prisutan je i *Dabragna sancti Petri abbas*, CD I, str. 204. Glede pogrešna tradiranja *Dusigrani* mjesto *Dabrani* treba reći da je taj dokument bio nečitljiv već Račkome (točkice označavaju nepročitan tekst), a danas se može pročitati još znatno manje, CD I, 186.

⁹⁸ Jedan se svećenik zove nadimkom *Platimisa* u *Kamenjanima* pokraj Zadra 1166. god.: *ex Selauis interfuerunt super terram: presbiter Dominicus cognomine Plati-missa [. . .]*, CD II, str. 107.

⁹⁹ Prema novim znanstvenim rezultatima, glagoljsko pismo i staroslavenski jezik u crkvi širili su se upravo na području Bizantske Dalmacije, a to znači u prvom redu

odnosno njihov zajednički jezik (nadimak je sintagma: plati misu!), kao što i nadimak *Grčina* popa Fuska možda izražava liturgijski jezik, grčki,¹⁰⁰ kojim se Fuscus služio, a sigurno odražava jezik njegovih sugrađana, s kojima je svakodnevno saobraćao. Oni su ga nazvali hrvatskim augmentativom *Grčina* od etnika *Grk*.¹⁰¹

Toma arhiđakon priča kako su se Salonitanci, kad su se spremali da se s otoka presele u Dioklecijanovu palaču, među sobom dogovorili da se siromašniji nastane u kulama grada i u podzemnim prostorijama i kriptama, a bogatiji da sebi izgrade kuće.¹⁰² Evo sada oživotvorene te vijesti. Potomci onih Salonitanaca i stanovnika Spalatuma i sada su pretežnim dijelom vlasnici dijelova kula Palače,¹⁰³ ali tu je već vlasnik i *Petronja Kozlina*,¹⁰⁴ a jedna se vlasnica javlja u hrvatskom obliku svog neslavenskog imena: *Uera* > *Uerana* > *Ueranizza*. Sin onoga Petronje, *Dujam Kozline*, prodaje zemlju blizu kule opatici Mirači 1086. god.,¹⁰⁵ a treći dio kule i peti dio dvorišta, koje još nisu posjedovale, kupuju benediktinke 1119. godine — ut nullus audeat super nos fenestras aperire vel super nos prospicere — od nećaka *Treskalovih*,¹⁰⁶ *Prvonje* i *Črnehe*: a nepotibus Trescale, scilicet Piruana et a fratre Cirnecha. Prema navedenu razlogu kupnje (da nitko povrh samostanki ne otvara prozore i ne proviruje), *Prvonja* i *Črneha* su u svome dijelu Dioklecija-

dalmatinskih gradova. Vidi N. Klaić, *Historijska podloga hrvatskoga glagoljaštva*, »Jugoslavenski historijski časopis«, 4, Beograd 1965, i »Slovo«, 15—16, Zagreb 1965. — Splitski sabor 925. god. dozvoljava da glagoljaš može »in clericatu et monachatu Deo deservire«, a »To se glagoljanje odnosi baš na područje Bizanta, odnosno Splita« — piše Lovre Katić, *Jura Sancti Petri de Gomai*, *Supetarški kartular*, »Starohrvatska prosvjeta«, N. s. III, sv. 4, Zagreb 1955, str. 187.

¹⁰⁰ Još g. 1198. kori papa Inocencije III Zadrane da se u njihovim crkvama još obnaša grčki ritus na grčkom jeziku: »Cum igitur in ecclesia vestra, que sub obedientia sedis apostolice perseuerant Grecorum hactenus et ritum seruauerit et linguam [...]«, CD II, str. 290.

¹⁰¹ Godine 1198, CD II, 301, navodi se Simon de Gercina Veglensis.

¹⁰² *Historia Salonit.*, cap. X: »Et tandem placuit hoc consilium nobilibus et popularibus uniuersis: et tale pactum inter se statuerunt, ut ditiores sibi domos propriis sumptibus hedificarent; ceteri uero, quibus es non erat sufficiens pro domibus construendis, haberent turres circumpositas pro habitaculis suis, reliquum vulgus habitaret in fornibus et in criptis«.

¹⁰³ G. Novak, *Povijest Splita*, str. 498, navodi vlasnike kula u Splitu u XIV i XV st. Navodi i podatak o Grimaldovoj kuli, što se spominje 1119. godine (Ne kazuje ništa o vlasnicima kula u XI st.). Za sve te kule G. Novak piše da su stare kule Dioklecijanove palače, osim »Nove kule« (turris nova), koja da je bila negdje u novom dijelu grada.

¹⁰⁴ *Petronja Kozlina*, koji prodaje dio svoje kule 1040. god., nije tek nedavni doseljenik u Split. To zaključujemo po tome što on nema osobno ime koje je po osnovi hrvatsko, odnosno slavensko, kakva su imena još vladala na hrvatskom terenu, nego nosi kršćansko ime s hrvatskom tvorбом. To dalje govori da je *Petronjin* otac ili koji dalji predak doselio u Split, možda tokom X stoljeća, i kupio dio kule za stanovanje.

¹⁰⁵ »Comparauimus igitur de Duimo Casline terram, que a parte aquilonis iuxta monasterium sita est.«, CD I, 188. Samostan se, pak, nalazio pokraj sjeverozapadne kule Dioklecijanove palače, I. Ostojić, *Postanak samostana benediktinki*, n. d.

¹⁰⁶ CD II, str. 30, 31. Usp. prezimena *Treskavac*, *Treskavec*, *Treskavica* (*Leksik prezimena SR Hrvatske*, str. 688).

nove kule i stanovali. Valja kazati da je taj dio kule prije bio vlasništvo nekog *Grimalda*¹⁰⁷ (aliquando fuit Grimaldi),¹⁰⁸ pa se odatle saznaje da su Hrvati kupnjama dolazili do nekretnina u Dioklecijanovoj palači, koja se tokom stoljeća od doseljenja Hrvata pretvorila u grad, pa se u pismu pape Ivana VIII g. 879. naziva »Spalatensis civitas«. U njemu su doseljeni Hrvati kupnjama nekretnina postajali stanovnici i građani, ravnopravni sa starijim useljenicima u Palaču, Spalatinima i Salonitancima.¹⁰⁹

Hrvati se, prema tome, ne nalaze tek izvan zidina Dioklecijanove palače do duboko u srednji vijek. Nisu oni tek stanovnici predgrađa, burga, kako bi se i iz najnovijih pregleda povijesti Splita moglo razumjeti,¹¹⁰ nego se oni od prvog nam poznatog vremena, od početka XI st., nalaze u samom gradu i vlasnici su dijelova Palače. Nisu tamo samo uvaženi građani koji su rodbinstvom stupili u vezu sa starim Romanima, nego su tamo i obični građani i stanovnici, koje smo uočili po njihovim osebujnim hrvatskim nadimcima.

Ti nam nadimci potvrđuju da i osobe koje su u dokumentima navedene kao svjedoci, a ne kao vlasnici dijelova kula, nisu slučajni namjernici nego stanovnici Splita, jer neke od njih možemo pratiti kao uglednije građane tokom XI stoljeća i dalje. Takav je nasljednik prezbitera Platimise *Formin Platimise*, odnosno Platimisin, po kojega posebno u Split dolazi Petar Črnjin, osnivač samostana u Poljicima, i vodi ga pred kralja Slavca u Omiš, da mu svjedoči za neke zemlje u parbi¹¹¹ (brat mu je, vjerojatno onaj Martin Platimise i njegov sin Miha, svjedoci u dokumentu iz 1086. god.). Takav je i potomak Platihlëbov (onog iz 1040. god.), *Dobro Platihlëbov*, koji se zajedno sa splitskim priorom Dujmom i sustjepanskim opatom našao pred kraljem Zvonimirom i kardinalom Petrom na skupu u Šibeniku 1078. godine, u vezi sa sporom Petra Črnjina s kraljevim ujakom Strezom oko neke zemlje.¹¹²

Tako smo, eto, antroponimijom potvrdili način nastajanja Splita. Nastao je od predslavenskih stanovnika Palače, od useljenih stanovnika

¹⁰⁷ Grimoaldus je langobardsko ime, vrlo često u Bariju (Jireček, *Romani*, str. 177), pa po svoj prilici pokazuje otkuda je doselio onaj splitski Grimaldus ili njegovi preci.

¹⁰⁸ CD II, 30.

¹⁰⁹ Tomislav Raukar, *Cives, Habitatores, forenses u srednjovjekovnim dalmatinskim gradovima*, Historijski zbornik XXIX—XXX, Zagreb 1976—77, str. 144, na temelju statutarnih odredbi i analiziranih podataka zaključuje da je o materijalnim prilikama došljaka ovisilo da li će habitatores biti preveden u »cives« i time teoretski doći u mogućnost da stekne i političku ulogu u gradu.

¹¹⁰ G. Novak, *Povijest Splita*, str. 254, govori da je Split u XII stoljeću »dobrim dijelom, a možda i u svojoj većini, hrvatski grad«, ali teritorijalni raspored građana po njemu izgleda ovako: »Splitski starosjedioci, Romani, imali su svoje kuće unutar gradskih bedema, to jest u doba Tomino (Toma živio od 1200. do 1268. god., op. V. J.-C.) unutar Dioklecijanove palače, a doseljenici (misli pri tome na Hrvate, što se vidi iz prethodne rečenice, op. moja) su pravili sebi kuće od pletera, odnosno šiblja« Toma, naime pripovijeda da su u ratu između Splitsana i Trogirana Trogirani popalili u predgrađu, burgu, 500 kuća od drveta i pletera.

¹¹¹ CD I, str. 174; Novak—Skok, *Supetarski kartular*, str. 215.

¹¹² CD I, str. 166; Novak—Skok, *n. d.*, str. 224.

vikusa *Aspalathosa*, *Spalatum*, od doseljenih Salonitanaca i od Hrvata, koji su ubrzo za njima počeli u grad ulaziti i tamo se nastanjivati. Toma priča kako su se Salonitanci uz pomoć bizantskih careva (suvladara),¹¹³ uskoro po doseljenju s otoka u Palaču, izmirili s Hrvatima,¹¹⁴ stali s njima saobraćati i trgovati, stali se s njima orodačati i prijateljevati.¹¹⁵ O svemu tome imamo očite potvrde u najstarijim splitskim antroponimima, s kraja X i na početku XI stoljeća. Tako je nastajao Split, tako je nastajao i hrvatski i čakavski Split.

Svi su ti stanovnici Splita s hrvatskim osobnim imenima u XI st. bili nastanjeni u Dioklecijanovoj palači, jer grad tek od XII st. počinje izlaziti iz te gradske čahure i širiti se prema zapadu.¹¹⁶ Unutar starih gradskih zidova živjeli su, prema tome, Romani i Hrvati zajedno već od davna vremena, potvrđeno nam od X stoljeća.¹¹⁷ Davnašnja je i simbioza među njima.

A onda sve silnije pristižu okolni Hrvati i šire grad. Godine 1244. u predgrađu (*burgus*) je izgorjelo 500 kuća od drveta i pletera i 20 kamenih.¹¹⁸ U njima je živjelo 2000—2500 ljudi. Bili su to pridošli Hrvati i njihovi potomci koji su tamo rođeni u XII i prvoj polovini XIII stoljeća.¹¹⁹ U prvoj polovini XIV st. i taj se dio grada opasuje tvrdim gradskim bedemom¹²⁰ i postaje *civitas nova* (ne više *burgus*), pa zajedno sa *civitas vetus* u Dioklecijanovoj palači čini cjelinu razvijenijeg Splita,¹²¹ u kojoj je hrvatski etnički element već davno prevladao i hrvatski jezik — njegov čakavski govor — davno bio ukorijenjen.

¹¹³ Po mišljenju Šišića to se dogodilo za careva Heraklija i Herakleona (između 638—641), a po Baradi za Konstantina IV (668—685) i braće Tiberija i Heraklija. Šišić, *Povijest Hrvata*, Zagreb 1925, str. 282, bilj. 35; Barada—Katić—Šidak, *Hrvatska poviest*, Zagreb 1943, str. 19, prema N. Klaić, *Izvori za hrvatsku povijest* I. (do g. 1107), Zagreb 1955, str. 14, bilj. 3.

¹¹⁴ Kako su ih Hrvati po povratku s otoka stali vojskom napadati i pljačkati, građani su poslali poslanstvo carevima »tražeći da im bude dopušteno stanovati u Splitu i posjedovati zemljište njihova grada Salone po prijašnjem pravu«. U tome smislu poslana je od careva zapovijed vođama Hrvata da ne čine nikakve teškoće salonitanskim građanima, koji stanuju u Splitu.

¹¹⁵ »Pošto su dakle primili zapovijed vladara, nisu se više usudili podići oružje protiv Splitskana. Tada, nakon što je bio između njih sklopljen mir, počeli su Splitskani sa Slavenima pomalo saobraćati, trgovati, sklapati brakove, te — izmirivši se s njima — sklapati prisna prijateljstva« — *Historia Salonit.*, cap. X, prijevod N. Klaić, *Izvori*, n. d., str. 14.

¹¹⁶ Fr. Bulić—Lj. Karaman, *Palača cara Dioklecijana u Splitu*, Zagreb 1927, str. 187; Cvito Fisković, *Romaničke kuće u Splitu i Trogiru*, »Starohrv. prosvjeta«, ser. III — sv. 2, Zagreb 1952; karta ispred str. 161. iskazuje ostatke romaničkih kuća. One su se gradile u XII i XIII stoljeću, a dopirale su do prvih kuća zapadno od splitskog trga.

¹¹⁷ Usp. V. Jakić-Cestarić, *Ime oca splitskog nadbiskupa Ivana*, n. d.

¹¹⁸ Toma arhidakon, *Historia Salonitana*, cap. XLIII; G. Novak, *Povijest Splita*, str. 254.

¹¹⁹ G. Novak, *isto mjesto*.

¹²⁰ G. Novak, n. d., str. 504, 505.

¹²¹ Tomislav Raukar, *Cives, habitatores*, n. d., str. 147, bilj. 21. — Nova se predgrađa (suburbium, borgo) tada razvijaju oko gradskoga zida: Veli varoš, Manuš, Dobri, Lućac, s poljoprivrednim stanovnicima (T. Raukar, *isto mj.*).

Jako usmjerenje kroatizaciji Splita osim geografskog i ekonomskog bio je i politički faktor: od 1107. do 1322. godine Split se gotovo neprestano nalazio u sklopu ugarsko-hrvatske države.¹²²

A oni geografski i ekonomski faktori koji su dovodili do pohrvaćenja Splita djeluju još od vremena borbe Salonitanaca da dođu bar do dijela svojih nekadašnjih polja, svoga nekadašnjeg agera. »Na tome ageru sjedi, međutim, već Hrvat. To što su od cara dobili pravo na ager dovelo ih je vrlo rano u tijesnu vezu s Hrvatima unutar svoga agera«. ¹²³ Bilo je to već od druge polovine VII stoljeća. Otada pohrvaćenje Splita ide prirodnim usponom. Ovim smo radom željeli pokazati na kojem je stupnju ono bilo u drugoj polovini X i u XI stoljeću, u prvo vrijeme koje nam je po izvorima dostupno.

Trogirski antroponimi u XI stoljeću

Iz XI stoljeća sačuvane su četiri trogirске isprave. Malobrojne, ali za naše obavještenje veoma vrijedne.

Isprava o osnutku samostana benediktinki datirana je 1064. godinom.¹²⁴ Osim biskupa Iohannesa, Talijana po porijeklu (to je poznati trogirski biskup sv. Ivan Ursin) na početku isprave navodi se prior grada *Dabrana (Dobronja)* i brat mu *Andrea*. Ispravu su potpisali *Staligato, Georgius, Tridullo, Dabro, Sepalato calafato* i *Vitaza (Vitača)*. Svjedoci su bili pored priora Dobronje i brata mu Andrije još *Mirice Bogoboysse (Mirbce ili Mirbče, sin Bogobojshe)*. Opatica se zvala *Eufemia*. Od 12 antroponima 4 su hrvatska po porijeklu i po tvorbi, a 1 po tvorbi: *Dobronja, Dobro, Mirbče Bogobojsin* i *Vitača* (od *Vitalis*, s hrvatskim sufiksom *-ača*, vrlo frekventnim u dalmatinskim gradovima).¹²⁵ U jednoj obitelji nalazi se i hrvatsko i kršćansko osobno ime: prior *Dobronja* i brat mu *Andreas*.

Godine 1075. duždu prisežu od strane Trogirana (da neće dovesti Normane u Dalmaciju): prior *Vitalis* (to je onaj *Vitača* iz prethodnog dokumenta), *Petrus Bela* (Petar Běla),¹²⁶ *Georgius Bogaboici* (po svojoj prilici brat onoga Mirčeta Bogobojsina), *Johannes Chudi* (sin *Hudoga*, hrvatski nadimak, prema »hud« = opak), *Desa* (u Dalmaciji više osoba u XI st. s imenom Desimir, Desina), drugi *Desa*, zatim *Andrea* (bit će brat priora Dobronje iz prethodnog dokumenta), *Dominicus*, đakon *Sabacius* i neki *Kirnia (Krnja)*.¹²⁷ Tu osim *Dominicusa* i đakona *Sabaciusa* svi najugledniji Trograni u svome imenu ili svoje rodbine imaju hrvatske antroponimijske osobine.

¹²² G. Novak, *Povijest Splita*, str. 300.

¹²³ N. Klaić u knjizi Nada Klaić—Ivo Petricioli, *Zadar u srednjem vijeku*, Zadar 1976, str. 60.

¹²⁴ CD I, str. 98, 99.

¹²⁵ V. Jakić-Cestarić, *Etnički odnosi, n. d.*, str. 128, 130, 135.

¹²⁶ Isp. *Běla*, djed srpskog velikog župana Stefana Nemanje u XII st. i *Bjěla*, m. i ž. ime, ARj I, str. 378.

¹²⁷ P. Skok, *Lingvistička analiza, n. d.*, str. 258.

Petar Běla bio je 1078. godine prior Trogirana.¹²⁸

Godine 1097. obećanje duždu daje prior *Drago* i *Petar Běla*.¹²⁹

Oko te godine *Brana* sa sinovima, trogirskim priorom *Dragom* i drugim *Vlčinom* (Ulčina), dariva zemlju Šekiricu samostanu sv. Petra. To čini pred splitskim priorom Dujmom i *Georgiusom* koji ima nadimak *Uzdiša* (Usdischa). Bio je on Splićanin ili Trogiranin.

U Splitu se javlja *Petrana* (*Petronja*) Tragurino 1040. god.,¹³⁰ a u Zadru prezbiter *Iohannes* Tragurino, filius *Piruo* (*Prvo*, usp. Piruanego, Priuanego = Prvoněg, 1071. god.)¹³¹ 1033. godine.¹³²

Prema dokumentu iz 1111. god. još dva trogirska antroponima možemo uvrstiti u XI stoljeće. Tamo se kazuje da je *Biula*, *uxor Vitalis* ostavila stolnoj crkvi trogirskoj crkvi sv. Leona. Crkvu je gradio Vitalis, za kojega saznajemo da je bio djed *Odoljenovih* sinova: Filii autem Adaleni haberent solute . . . (nedostaje tekst) illam quam scilicet suus auus id est Vitalis fabricaverat (. . .).¹³³ Pretpostavljam da je Vitalis koji se ovdje navodi kao graditelj crkve sv. Leona isti onaj Vitača iz 1064. godine, koji je potpisao ispravu o osnutku samostana benediktinki, a 1075. ga nalazimo kao priora Trogira, s lat. oblikom svog imena, Vitalis. Sin mu se ili zet, ako je tako (što je najvjerojatnije), zvao *Odoljen*, a supruga *Biula*. Antroponimi u toj obitelji iskazuju i hrvatsko i romanško (dalmatsko) porijeklo i svojstva: *Vitalis* — *Vitača*, *Biula* < *Viula* < *Viola* (dalmatinski betacizam i *o* > *u*), *Odoljen* (filii Adaleni).¹³⁴

U natpisu iz XI stoljeća, postavljenju na trobrodnu crkvicu iz IX st., koja je negda bila posvećena sv. Martinu (danas je poznata kao crkva sv. Barbare), pri njezinoj rekonstrukciji u XI st., navode se kao donatori *Petrus* i žena mu *Dabriča* (*Dobrica*).¹³⁵ S obzirom da se kao vrlo ugledan građanin Trogira, koji je prema tome bio i imućan, u zadnjoj četvrti XI st. javlja *Petar Běla* (*Petrus Bela*), koji je 1078. god. bio i gradski prior, može se s mnogo vjerojatnoće pretpostaviti da je baš prior *Petar Běla* dao svojim sredstvima obnoviti staru crkvicu. Ako je tako, onda se prioru *Petru Běli* supruga zvala *Dobrača*. Ukoliko to nije bio on, onda je neki drugi imućni trogirski građanin iz XI stoljeća imao ženu *Dobraču*.

Preko svega iznesenoga saznali smo za nekoliko trogirskih obitelji, odnosno za osobna imena u njima. Iznesimo ih ponovo:

1. prior *Dobronja* i brat mu *Andrea*,
2. *Mirbče* i *Georgius Bogobojše* (ili *Bogobojšin*),

¹²⁸ CD I, str. 166.

¹²⁹ CD I, str. 207, 208.

¹³⁰ CD I, str. 74.

¹³¹ CD I, str. 88, 91, 125.

¹³² CD I, str. 68.

¹³³ CD II, str. 23.

¹³⁴ *Odoljenb*, m. ime u Srbiji u XIV st., u Trogiru u XII i XIII; *Odola* u Hrvatskoj i Srbiji u XIII st., *Odolja* u Srbiji u XIV st. Vjerojatno u vezi sa značenjem gl. *odoljeti*, te valjda u značenju lat. *Victor*. Tako ARj VIII, str. 644.

¹³⁵ Ljubo Karaman, *Natpis dakona Dobra*, Split 1931, dodani list.

3. prior *Vitalis* — *Vitača*, supruga mu *Biula* i sin ili zet *Odoljen*,
4. prior *Petar Běla* i žena mu *Dobrača*,
5. prior *Drago*, majka mu *Brana* i brat *Vlčina*.

Sa svojih malo dokumenata iz XI stoljeća Trogir nam se bogato otvara i iskazuje. Peto stoljeće što tada protječe od dolaska Hrvata u njegovu najbližu okolicu zrcali se u trogirskim antroponimima kao slika davno prijeđene početne simbioze između Romana i Hrvata u gradu, kao slika sastavljena od te dvije etničke i jezične sastojnice, ali gdje je hrvatska već nadmoćna. Romanika se ogleda u nadimcima *Staligato*, *Tridulo*, *Sepalato* (nejasni zbog loših prijepisa isprave) *calafato* i u osobnim imenima *Vitalis*, *Sabacius*, *Biula*. Hrvatski se, pak, nameće nadimcima *Běla*, *Bogobojša*, *Hudi*, *Krnja*, *Uzdiša*, pa pohrvaćenim kršćanskim i romanskim imenima — *Vitača*, *Petronja* — i imenima slavenske, to jest hrvatske osnove i tvorbe: *Dobronja*, *Dobro*, *Mirbče*, *Desa* (2), *Drago*, *Brana*, *Vlčina*, *Prvo*, *Odoljen*, *Dobrača*.

Trogir je grad u kojemu se sva četiri priora od 1064. do 1097. godine nazivaju hrvatskim antroponimima: prior *Dobronja* 1064, *Vitalis* — *Vitača* 1075, *Petar Běla* 1078. i *Drago* 1097. godine. Trogir je grad u kojemu krajem XI st. i cijela priorska obitelj nosi hrvatska osobna imena: majka *Brana* i sinovi joj *Drago*, prior, i *Vlčina*. U tome su gradu najugledniji građani u to vrijeme nosili pretežno hrvatska osobna imena i nadimke. Prema tome, Trogir je u XI stoljeću pretežno hrvatski grad.¹³⁶ Može mu se za to vrijeme dati odrednica da je bio hrvatsko-romanski.

On je u to doba kroatiziran i više nego Zadar i Split. Bio je najmanji, najviše utisnut među hrvatsko stanovništvo, koje je lako prevladalo usku morsku prepreku od desetak metara i u starome gradu stalo živjeti zajedno sa zatečenim starosjediocima Romanima, stalo tamo stati do ugleda i moći, pa i do brožčanog i jezičnog prestiža.

Dalji je tok toga procesa u XII i XIII stoljeću bio sasvim olakšan: Trogir se tada, kao i Split, nalazio u sastavu Hrvatske, pod ugarsko-hrvatskim kraljem.

¹³⁶ Istakao je to već Kerubin Šegvić u svojoj knjizi *Toma Splićanin, državnik i pisac 1200—1268*, Zagreb 1927, str. 14, bilj. 12. On piše: »Da je u ono doba Trogir bio hrvatski grad, dokazuje činjenica, što su mu glavari nosili hrvatska imena«. Navodi hrvatska imena u najstarijoj trogirskoj ispravi, onoj iz 1064. godine.